नाश्वमेधसहस्रेण तत् फलं लभते भुवि। तत्रैकस्नान-फलं माघे पुरा माघनमाश्रिते। राजसाय ददौ भूप! तेन शक्रः स पातकात्। योगाभ्यासेन यत् पुण्यं संवत्सर शतेन च। गवां कोटिप्रदानस्य सम्यग्दत्तस्य यत् फलम्। प्रयागे माघमासे तु तत्रैक स्नातस्य तत् फलम्। किं गयापिण्डदानेन काश्यां वा मरणेन किम्। किं कुरुक्षेत्रदानेन प्रयागे वपनं यदि। प्रयागे वपनं कृत्वा गयायां पिण्डपातनम्। दानं दद्यात् कुरुक्षेत्रे वाराणस्यां तनुं त्यजेत्। सितासितेषु ये स्नान्ति माघे माघि युधिष्ठिर!। न तेषां पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि। स्वल्पं स्वल्पतरं पापं यद्वा यस्य नराधिप!। प्रयागं स्मरमाणस्य सर्वमायाति संक्षयम्। दर्शनात्तस्य तीर्थस्य नामसंकीर्त्तनादपि। मृत्तिकालम्भनादापि नरः पापात् प्रमुच्यते। प्रयागस्य प्रवेशात्तु पापं नश्यति तत्क्षणात्। कीर्त्तनान्मुच्यते पापाद्दृष्ट्वा भद्राणि पश्यति। अवगाह्य च पीत्वा च पुनात्यासप्तमं कुलम्। गङ्गायमुनयोर्मध्ये स्नातो मुच्येत किल्बिषात्। मनसा चिन्तितान् कामांस्तांस्तान् प्राप्नोति पुष्कलान्। प्रयागन्तु ततो गत्वा सर्वदेवाभिरक्षितम्। ब्रह्मचारी भवेन्मासं पितॄन् देवांश्च तर्पयेत्। ईप्सितान् लभते कामान् यत्र कुत्रापि जायते। तत्राभिषेकं यः कुर्यात् सङ्गमे संयतव्रतः। स प्राप्नोति फलं तुल्यं राजसूयाश्वमेधयोः। पञ्चयोजनविस्तीर्णं प्रयागस्य च मण्डलम्। प्रवेशाद्यस्य भूमौ तु अश्वमेधः पदे पदे। प्रयागमनुगच्छेद्वा वसते वापि यो नरः। सर्वपापविशुद्धात्मा विष्णुलोके महीयते। मकरस्थे रवौ माघे गोविन्दाच्युत! माधव!। स्नानेनानेन मे देव! यथोक्त फलदो भव। तत्र दानं प्रदातव्यं यथाविभवविस्तरम्। तेन तीर्थफलञ्चैव वर्द्धते नात्र संशयः। स्वर्गे तिष्ठति राजेन्द्र! यावदाहूतसंप्लवम्। योजनानां सहस्रेषु गङ्गां यः स्मरते नरः। अपि दुष्कृतकर्मोऽपि लभते परमां गतिम्। स्नातास्तु ये माकारभास्करोदये तीर्थे प्रयागे सुरसिन्धुसङ्गमे। तेषां सहस्रहारमसङ्करोति भङ्गावली कुञ्जरकर्णताडिता" मत्स्यपु०।

तत्र स्नानविधिर्यथा "गङ्गायां भास्करक्षेत्रे मातापित्रोर्गुरौ मृते। आधाने सोमपाने च वपनं सप्तमं भृतम्" इति स्मृतिसङ्ग्रहसिलितवचनं प्रयागावस्थितस्य-कृत्या विधायकम्। भास्करक्षेत्रं प्रयागः अपि च प्रयागमधिकृत्य "देशानां त्रायती स्वस्य क्षिप्तानां लाकृतीजले। तावदर्थसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते"। प्रयागे स्त्रीणामपि मुण्डनं न तु केशानां ह्यकुलच्छेदनमात्रं यथा "केशमूलसुपाश्रित्य सर्वपापानि देहिनाम्। तिष्ठन्ति तीर्थस्नानेन तस्मात्तान्यत्र वापयेत्। प्रयागे मुण्डनाकरणे दोषोऽपि "गङ्गायां भास्करक्षेत्रे मुण्डनं यो न कारयेत्। स कोटिकुलसंयुक्त आत्मानं रौरवे नयेत्" इति प्रा०त०।

प्रयागभव पु० प्रयागात् प्रकृष्टयागकर्त्तृजनात् बिभेति अपदच्युतिशङ्कया भी-अच्। इन्द्रे शब्दमाला।

प्रयागसेतु पु० त्रिस्रोतीसेतुपर्य्यायो प्रयागमाहात्म्यादिप्रतिपादके ग्रन्थे।

प्रयाज पु० प्र+यज-घञ् यज्ञाङ्गत्वात् न कुत्वम्। दर्शपौर्णमासाद्यङ्गे यागभेदे। प्रयाजाश्च यथा "समिधो यजति तनूनपातं यजति इडो यजति बर्हिर्यजति आज्याहुतीः यजतीत्येवं रूपाः श्रुत्युक्ताः। "पञ्च प्रयाजान्" कात्या० श्रौ०१।२।१।१७। आपस्तम्बोऽपि "पञ्च प्रयाजान् प्राचः प्रतिदिशं वा, समिधः पुरस्तात्, तनूनपातं दक्षिणतः, इडः पश्चात्, बर्हिरुत्तरतः, आज्याहुतीः मध्ये" ततकर्मस्थानमाह। कर्मभेदे तेषां मध्ये कस्यचिदाहुत्या अष्टसप्तनवैकादशसंख्याऽपि कात्या०श्रौ०उक्ता दृश्या। विस्तरभयात् नोक्ता। प्रयाजादयश्चारादुपकारका यथोक्तं कात्यायनेन "इष्ट्यादावहिष्य केवलं विधीयमानं कर्म त्वारादुपकारकम् यथा प्रयाजादि। आरादुपकारकस्य परमापूर्वोत्पत्तावेषो प्रयुज्यते। अग्निपत्नीयोपकारकन्तु इष्ट्यदेवतासंस्कारद्वारा यागस्वरूपेऽप्युपयुज्यते। इदमेव प्राकृतिकर्मेत्युच्यते"।

प्रयाजव्रत पु० प्रयाज+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः। प्रयाजरूपकर्मभेदपञ्चकयुते प्रधानयागे दर्शादौ।

प्रयाण न० प्र+या-भावे ल्युट्। प्रस्थाने पुरादितो बहिर्गमने हेमच०। राज्ञां प्रयाणे वर्णनीयपदार्थाः कविकल्पतायाञ्चक्रा यथा "भेरीशब्दः भूमिकम्पः सैन्यधूलिपुरस्सरं करभः हयः (हस्त्यश्वनार्थं) ध्वजः छत्रं वणिक् शकटमित्यादयः। स्वार्थे क। तत्रार्थे हेमच०।

प्रयात त्रि० प्र+या-कर्त्तरि क्त। १प्रकर्षेण गन्तरि कर्मणि क्त। २प्रयासेनप्राप्ते ३भगो उच्चदेशे ४सोमिके च पु० हेम०।

प्रयाम पु० प्र+यम-घञ्। महार्घ्यतावशात् धान्यादौ १जनानामादरातिशये अमरः। २क्रयदेशे दृश्यन्ते ३मूल्याधिक्यपरिच्छेदने भरतः।

प्रयाम पु० प्र+यम-भावे घञ्। १प्रयत्ने २परिश्रमे ३क्लेशे च